

SERBAREA DE LA PUTNA DIN 1871 – VÂRF DE LANCE AL CONGRESELOR STUDENȚEȘTI

LIVIU PAPUC

Uniunea Scriitorilor din România
E-mail: liviu.papuc50@gmail.com

The Putna Celebration in 1871 at the Forefront of the Romanian Students' National Congresses

(Abstract)*

The article focuses on the Romanian students' efforts to fulfil the long-lasting aim of a national reunion, an idea which appeared long before 1871. The greatest desire of the Romanian students in Vienna and the other student centres in Europe was to meet and debate the problems that were troubling them during a congress. Despite the plans, the first congress did not have the expected success, because only 30–35 students had participated, most of them from Bukovina. The meeting in Putna is the one that opens the way for future national congresses, one in Iași (1909) and one in Craiova (1912). The outbreak of the First World War put an end to further attempts of the students to meet.

Keywords: Bukovina, Putna Celebration, Romanian students, national congress.

Dorința cea mai mare a studenților români de la Viena și celelalte centre studențești din Europa a fost să se întrunească și să dezbată problemele care îi frământau în cadrul unui congres. Se știe că ideea a fost pusă pe tapet încă din 1868, intenționând să se „vadă” la Sinaia¹, transferând apoi deplasarea spre Putna, la 1870, apoi 1871, folosindu-se de „acoperirea” pe care le-o dădea „umbrela” bisericească a celebrării celor 400 de ani trecuți de la sfințirea bisericii mănăstirii de către Ștefan cel Mare.

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

¹ Contemporanul G. Dem. Teodorescu, în „Românul” din 29 august 1871, spune următoarele: „De mai mulți ani se agitează ideea că junimea academică de pe la toate universitățile, pe unde se află studenți români, să-și dea o întâlnire comună și să se lege în mod solemn a merge toată pe una și aceeași cale, în ceea ce privește susținerea și înflorirea naționalității. Salutar din mai multe puncturi de privire, germenul unei asemenea întruniri generale se aruncă încă din 1868 și locul destinat era munții Carpați, anume Sinaia. Preocupările din partea guvernelor român și austro-ungar, diferite alte dificultăți, și mai presus de toate puțină rumegare a ideii concepute, lipsind timpul de a o putea bine studia și plănui, făcură ca această încercare să cadă”.

Beneficiind de un program bine pus la punct, pentru vremea aceea, în care figurau idei generoase², congresul n-a avut succesul scontat, la o participare de doar 30–35 de studenți, cei mai mulți din Bucovina (pentru că se și găseau, probabil, „la baștină”, în proximitatea vetrelor părintești), așa cum au constatat mai toți comentatorii. Singurul punct asupra căruia s-a întrunit consensul a fost editarea unei publicații, „Naționalismul”³, cu sediul la Viena, hotărâre care nu și-a aflat și înfăptuirea. Dar lucrul bun care a rămas, verificat în timp, este cel pe care l-a exprimat și Ioan Slavici, peste ani: „Ar fi o mare greșală dacă s-ar zice că frământările nopților petrecute în clopotnița Mănăstirii Putna au fost sterpe. Multe din cele ce s-au petrecut în urmă, mai ales în Ardeal și în Bucovina, sunt urmări ale acestor frământări”⁴.

Prima inițiativă, în această direcție, a fost încercarea de perpetuare a acestei acțiuni studențești de coagulare culturală pan-românească, cu aceleași „ingrediente” de background verificate în „cazul Putna”. Societatea vieneză „România Jună” își propusese, încă dinaintea congresului putnean, în 1871, o viitoare întâlnire, în 1874, în Transilvania, având ca punct central istoric repunerea pe tapet a imaginii lui Mihai Viteazul – cu trimitere evidentă și la ideea de unire a Țărilor Române într-un singur stat – în care scop se și preconiza înălțarea unei capele⁵. Nu cunoaștem motivele care s-au interpus finalizării proiectului, poate și faptul că dispăruseră din peisaj fermenții de tipul Eminescu-Slavici, iar societatea studențească plonjase într-o amorțire din care nu ieșea decât prin cele câteva tradiționale baluri anuale.

Mai târziu, ca în cazul congresului de la Fălticeni, din septembrie 1896 (peste 200 de studenți bucureșteni și vreo 80 de ieșeni), a mai existat tentativa de „agățare” la carul studențesc a unui moment glorios din istoria neamului: pelerinaj

² G. Dem. Teodorescu, *ibidem*: „Cestiunile de discutat, după cum figurau în proiectul formulat de comitetul central din Viena, erau cele următoare: I. Prin ce s-ar putea întreaga junime română academică dezvolta omogen? II. Prin ce ar putea generațiunea prezentă contribui la generalizarea culturii? III. În ce direcțiune să proceadă junimea română spre a putea crea condițiunile unei dezvoltări sigure și permanente? IV. Care ram al dezvoltării trebuie să atragă mai cu deosebire atențiunea junimii?”; „Dezbaterile [...] avură de obiect: înființarea de societăți pe la academiile unde se aflau români, fundarea unui organ comun literaro-științific al tuturor junilor academici și întrunirea mai repetită a studenților în congrese”.

³ „Familia”, anul VII, nr. 35, 29 august/10 septembrie 1871, pp. 416–417.

⁴ Ioan Slavici, „Clopotnița mănăstirii Putna”, în *Scrieri alese*, vol. II, Chișinău, Editura Știința, 1993, p. 302.

⁵ Venită și ca răspuns la punctul 5 al programului inițial al „României June” de la Viena – „Când și unde să fie viitorul congres?” –, ideea ne este transmisă de Ion Grămadă, în „România Jună” din Viena (1871–1910). *Monografie istorică*, Arad, 1912, pp. 65–66: „În Transilvania, la anul 1874, în 19 august. Spre acest scop să se ridice o capelă modestă pe locul unde a fost ucis Mihai Viteazul, pe câmpia Turzii. În 19 august să se sfințească biserica și să se serbeze o serbare de amintire, iar la congres să fie reprezentate toate comitetele provinciale”. Cercetătorul mai vine și cu o precizare, într-o notă de subsol: „După o epistolă din Graz a lui A. P. Alexi către d-na Emilia Dr. Rațiu din Sibiu, pe atunci în Turda, cu data din 25 iulie 1871”.

la Baia, locul faimoasei bătălii în care Ștefan cel Mare l-a învins în mod rușinos pe Matiaș Corvin – proiect eșuat prin aceleași multiple intervenții ale politicianului⁶.

Ideea în sine de congres n-a sucombat, chiar dacă s-a manifestat la o scară mai mică, prin convocarea studenților doar din România, congrese la care s-au trimis invitații și către ținuturile românești aflate sub dominație străină. An de an, începând din 1880, s-au ținut astfel de congrese, agrementate mai ales de conveniri sociale și spectacole artistice, prin mai toate colțurile țării, de la Galați (1884) sau Constanța (1894) la Pitești (1902) sau Târgu Jiu, de la Fălticeni (1896) la Câmpulung (1895) sau Turnu-Severin. S-au adăugat acestora, în primul deceniu al secolului al XX-lea, contactele avute cu ocazia unor mari sărbători naționale, cum ar fi: comemorarea lui Ștefan cel Mare de la Putna, în 1904⁷, expoziția națională de la București, în 1906⁸, dezvelirea statuii de la Iași a lui Vasile Alecsandri, în același 1906⁹, Expoziția istorică de la Iași, din aprilie 1908¹⁰, la care au fost prezenți zeci și sute de studenți, cu precădere din Bucovina, dar nu numai.

Punctul culminant îl constituie bine organizata și strunita (din interior) informare privind realitățile provinciale românești și dezbaterile aferente de la Iași din 1909, de toată lumea intitulată „primul congres național studențesc”. Al doilea congres național avea să aibă loc la Craiova, în 1912, dar Primul Război Mondial a pus capăt organizărilor teoretice ale studenților, împingându-i pe aceștia la punerea în practică a ideilor cu arma în mână, spre idealul Unirii, ceea ce entuziaștii nu s-au ferit să o facă, unii dintre aceștia dându-și și viața cu devotament (eroii bucovineni sunt, în bună parte, cunoscuți – Lascar Luția, Ion Grămadă, Teodor Turtureanu etc.).

⁶ „Gazeta Transilvaniei” din 7/19 septembrie 1896 ne pune la curent: „Deși autoritățile locale, la ordinul guvernului, au făcut tot posibilul, după cum anunță «Epoca», ca studenții să nu facă excursiune la Baia, sub pretext că drumul ar fi impracticabil, totuși un mare număr de cetățeni au determinat pe studenți ca duminică dimineața excursiunea să se facă. S-au luat măsuri ca în acea zi sute de țărani să fie adunați la Baia pentru a asculta discursurile ce se vor ține despre celebra bătălie ce s-a dat acolo acum patru sute de ani între Ștefan cel Mare și Matei Corvinul, regele Ungariei, bătălie care s-a sfârșit cu fuga oștenilor unguri și chiar a regelui Matei, care abia a scăpat travestindu-se în țăran roman”. Urmarea a fost că traseul studențesc a fost deturnat către Găinești, unde era o mare exploatare a pădurilor domeniului coroanei.

⁷ Gheorghe Moisescu, *Centenarul Societății academice literare „România Jună” din Viena, 1871–1971*, Viena, 1971, p. 67: „În chip firesc, «România Jună» nu putea lipsi de la această comemorare, care a constituit o puternică manifestație a solidarității naționale, prin participarea unei mari mulțimi de oameni din toate ținuturile locuite de români, liberi sau subjuogați”.

⁸ Ion Grămadă, *op. cit.*: „Cu ocazia mării expoziții naționale din București, în anul 1906, au ținut, sub conducerea d-lui Horia Petra-Petrescu, pe atunci președinte al «României June», 130 de tineri universitari români din deosebite centre, o convorbire socială în sala cea mare de la Bragadiru”.

⁹ N. Iorga, „Dezvelirea statuii lui Alecsandri la Iași”, în „Neamul românesc”, anul I, nr. 48, 22 octombrie 1906, pp. 787–790: „Studenți bucovineni în tunice roșii ca ale roșiorilor noștri, cu bereta engleză plecată fudul pe-o ureche, cu colorile românești pe panglice și lente, până și pe mânerul săbiilor, fac cea mai bună impresie; ei simbolizează veghea de așteptare a românilor din alte părți în jurul monumentului sufletească care e cultura, care e literatura noastră”.

¹⁰ Ion Grămadă, *op. cit.*: „întrunirea studenților români din Regat și de peste hotare, în 17 april 1908, ținută în berăria «Zimbrul» din Iași, când au vizitat bucovinenii expoziția istorică a d-lui Iorga”.

Revenind la primul congres de răsunet, de la Iași, să intrăm puțin în atmosfera acestuia, mai ales că există destule similitudini cu Serbarea de la Putna, pe care vom încerca să le luăm pe rând.

La nivel „exterior”, să notăm doar faptul că marea întrunire studențească din 1909 a trecut prin aceeași „perioadă de așteptare/de coacere” ca și aceea din 1871 (preconizată a se desfășura în 1870), odată ce pregătirile au fost făcute în vederea anului 1908¹¹, dar, prin aceleași „frâne” guvernamentale, ajunsă la făptuire în toamna lui 1909.

Pentru că am pomenit de „apetența” guvernanților pentru întâlnirile studențești, pe lângă reticența din 1871 (restricțiile oficiale impuse de „doleanțele” guvernamentale impuse de la Viena, chiar și la nivel de district rădăuțean – impecabil rezolvate de președintele comitetului de organizare, Ioan Slavici, și de căpitanul districtual Oreste Rennei), în decursul anilor presa a tot taxat „negativismul” celor aflați la puterea temporară (fie ei liberali sau conservatori) față de o întâlnire „la vârf” a studențimii, percepută permanent ca o sursă de „probleme”, sociale sau politice. Exemplele sunt destule, pe lângă pomenita întâlnire de la Fălticeni, să mai dăm doar două exemple: în 1895, „Ziarele din

¹¹ Ideea răsărită în mintea lui Dimitrie Marmeliuc în primăvara anului 1908, pe când se afla la Iași, s-a concretizat în mesajul public din vara aceluiași an, care apărut în varii gazete. Vezi „O conferință a tuturor studenților români”, în „Opinia” (Iași), anul V, nr. 458, 13 iunie 1908, p. 2: „Societatea academică «România Jună», însuflețită de dorul să vadă întreaga studențime română organizată spre înlesnirea conlucrării ei solidare în anumite chestiuni de interes general, a decis să ia inițiativa pentru ținerea unei conferințe de delegați a tuturor studenților și societăților academice române, care conferință va fi lipsită de orice caracter politic. Scopul acestei conferințe este, afară de cunoașterea reciprocă și strângerea legăturilor de frăție, aranjarea de congrese regulate studențești române drept amfitrionii naționale și modalitățile acestei aranjări, apoi alegerea unui comitet central studențesc român și, eventual, scoaterea unui ziar, care va reprezenta numai interesele studenților români din toate părțile. La această conferință vor lua parte numai delegații fiecărei societăți academice și grupurilor de studenți neorganizați în societăți, și anume câte 3 de la fiecare, spre a înlesni dezbaterile și luarea deciziunilor. Seara, după conferință, am vroi să aranjăm, spre întărirea solidarității studențimii noastre, o convenire festivă a tuturor studenților români de pretutindeni, la care îi invităm cu toată dragostea nu numai pe aceștia, ci și pe acele persoane care poartă viu interes pentru progresul tinerimii noastre universitare, mai ales deoarece, în cazul unei participări destul de mari la această convenire, am dori să întreprindem cu toții excursiuni la locurile istorice. Locul pentru conferință și convenire va fi probabil Iașul, iar timpul – finea lui iulie sau începutul lui august st.n. La invitarea noastră au răspuns deja cele mai multe societăți academice, făcându-ne și diferite promisiuni, pentru care le mulțumim frățeste; mai rămâne ca și celelalte societăți și grupuri de studenți să binevoiască a ne răspunde. Apelăm, deci, cu căldură și pe această cale la toate societățile surori și la ceilalți studenți, care încă n-au putut răspunde la apelurile noastre oficioase sau care nu ne-au putut adresa privatim, necunoscându-le adresa, să răspundă definitiv la propunerea noastră cel mult până la 8 iulie st.n., ca pe baza acestor răspunsuri să putem întreprinde pașii necesari definitiv. Toate scrisorile sunt a se adresa la Soc. acad. «România Jună», Viena, VIII. Florianigasse 12. Cu toată dragostea, pentru «România Jună». Președinte Gavril Teleagă, stud. în drept; Secretar Dimitrie Marmeliuc, stud. în litere”. Ion Grămadă mai adaugă și „amănuntul”: „S-au tipărit, pe spezele societății noastre, apeluri, informații, regulamente pentru discuții, programul congresului etc., dar acesta nu s-a ținut în anul 1908, ci s-a amânat pentru anul viitor”.

București ne aduc vestea că Tache Ionescu voiește cu orice preț să împiedice viitorul congres al studenților de la Câmpulung¹², iar la 1908, „D. Spiru Haret, ministrul instrucțiunii publice, deși anunțase întâi că va prezida un atare congres, [...] s-a răzgândit și nu numai că n-a catadicsit să prezideze un congres al tinerimii universitare române din toate țările locuite de români, dar a făcut ca, prin studenții bugetivori și liberali de la București, să se producă zădărnicească zădărnicească congresul”¹³.

Ajungem totuși la momentul septembrie 1909 (6, 7, 8 și 9), când studenții se întâlnesc la Iași, își aleg o conducere a dezbaterilor (stabilite, programatic, anterior), prin președintele de onoare, rectorul dr. Gh. Bogdan, și, „în focul luptei”: N. Ionescu-Govora, președinte activ, ajutat de vicepreședinții studenți Cojocariu (Bucovina), Savin (București), de secretarii Borzea (Ardeal) și Halipa (Basarabia), alături de membrii Adamescu (București), Balodima (Macedonia), Ifrim și Ionescu-Darzeu (Iași). Saluturi aduc Al. Spineanu, delegatul cercului studenților români din Paris, Ionescu-Sisești, care vorbește în numele Societății studențești „România” din Hohenheim (Germania), Madgearu, delegatul studenților români din Lipsca.

Cuvântările, ample și bogate în fapte și ideatică, care au conturat profilul cultural al românilor răspândiți sub diferite dominații, străine sau autohtone, au fost ținute de: C. Noe – „Starea neamului românesc din Macedonia”; P. Cubolteanu – „Starea neamului românesc din Basarabia”; Borzea – „Starea neamului românesc din Ardeal și Țara Ungurească”; I. Cojocariu – „Starea neamului românesc din Bucovina”; C. C. Coroi – „Starea economică și socială a României libere”; I. Savin – „Starea culturală a României libere”; Al. Cusin – „Chemarea studențimii față de idealul cultural-național”. În ultima zi, au avut loc discuții pe marginea rapoartelor asupra chestiunilor înscrise în program. Printre acestea, pelerinajele la locurile de amintire istorică, pe care le are Iașul, au făcut legătura directă cu Ștefan cel Mare al Putnei din 1871, cu Grigore Ghica de la Beilicul din 1875, cu mormintele culturii române de la „Eternitatea”, cu Tătărași și bibliotecile de întărire ale neamului.

Ceea ce a rămas ca punct de permanentă referință (și laudă) a fost atitudinea „matură”, lipsită de excesele atât de temute de oficialități, a tuturor participanților, „cuvântători” sau „ascultători”, care au reușit să transmită suflul „bun” al unei generații „coapte”, care știa ce vrea pentru ziua respectivă și pentru viitorime. Concludentă ni se pare (lăsând la o parte proiectele inițiale sau confirmându-le), după votarea statutelor, motiunea adoptată în ședința finală: „Tinerimea universitară

¹² „Evenimentul”, anul III, nr. 743, 31 august 1895, p. 1. Viitorul cunoscut actor State Dragomir, ales și președinte al adunării de 131 de studenți, după ce menționa, cu satisfacție, că „anul acesta am desființat banchetele și am înființat mai multe conferințe științifice și literare”, avea să constate într-un interviu: „Congresele studențești, chiar așa cum sunt, dacă n-ar fi așa de mult influențate de oamenii noștri politici, ar fi folositoare din toate punctele de vedere. Dar aceasta e greu de evitat: e o cangrenă veche... congresele studențești ar aduce foloase bune, în alte condițiuni”. Vezi „Congresul studenților”, în „Jurnalul”, anul I, nr. 246, 7 septembrie 1895, p. 2.

¹³ „În dosul unui congres”, în „Opinia”, anul V, nr. 525, 3 septembrie 1908, p. 1.

română, întrunită în cel dintâi congres cultural-național la Iași, ascultând conferințele, anunțate prin programul stabilit, asupra stării neamului nostru de pretutindeni, sub toate raporturile, precum și asupra chemării ei imperative față de idealul cultural-național, discutând cu de-amănuntul și adoptând în totul statutele elaborate de comitet pentru înfăptuirea unei serioase organizații studențești pe baze cultural-naționale, adânc impresionată de cele auzite și profund pătrunsă de cele hotărâte, își ia angajamentul solemn de a sluji cu orice jertfe crezul său de izbăvire a neamului prin muncă neîntreruptă pentru interesele lui superioare”¹⁴.

Discuții interesante ar mai putea fi duse și pe seama aproape permanentei „scindării” a rândurilor studențești, atât la Viena în 1871 („gruparea” Eminescu – Slavici și, în opoziție, încăpățânatul Ioniță Bumbac), cât și ulterior (la 1902, se vorbea pe față de „cele două grupuri studențești din Capitală, care acum sunt dezbinat”¹⁵, iar împăcarea societăților academice bucovinene, întâmplată la Craiova în 1912, va fi imediat contestată la sosirea delegațiilor în Cernăuți).

Ca o concluzie, pe lângă diverse altele, putem nota beneficul rol al întrunirilor studențești serioase, bine organizate, care au constituit și o adevărată școală (argumentată pe loc) politică și civică a unor viitori lideri de opinie, cum ar fi, pentru Bucovina, Dimitrie Marmeliuc, Vasile Greciuc, Vasile Lițu, Aurel Morariu, I. Cojocariu ș.a., manifestați din plin, ulterior, în varii domenii de activitate (profesori universitari, primari, gazetari, politicieni), toate cu impact asupra dezvoltării ulterioare – prospere – a României.

¹⁴ La care putem adăuga și completarea: „Ea [studențimea] își ia, în special, angajamentul de-a munci pentru înălțarea păturii celei mai oropsite, care e totuși temelia țării, pătura țărănească, luptând, în marginile calității de studenți, prin îndemnul ei energic, pentru ridicarea la valoare politică a țărănimii prin darea votului universal național, precum și pentru formarea, prin același îndemn, a clasei de mijloc românești, înstrăinată, mai ales în Moldova”. Vezi „Neamul românesc”, anul IV, nr. 106–107, 23 septembrie 1909.

¹⁵ „Adevărul”, anul XV, nr. 4704, 3 septembrie 1902, p. 3.